

SENTİMENTALİZM*'DEN GERÇEK DUYGUYA **

Roger SCRUTON

Tercüme: Eda YILDIZ

*Prufrock*¹ ve *The Sacred Wood*²; edebiyat tarihinin en büyük modernisti T.S. Eliot'ın paradoksunu anlamamızı sağlar. Çünkü kendisi aynı zamanda en büyük "modern" muhafazakârdır. 19. yy. edebiyatını bir kalemde silmiş ve şiirde serbest nazım, yabancılaşma ve deneySELLİĞİ başlatmış bu adam aynı zamanda 1928'lerde kendisini "edebiyatta klasikçi, politikada kralcı, dinsel inanışta Anglo-katolik" olarak tanımlayan kişidir. Görünürdeki bu paradoks, onun politik ve sosyal bir düşünür olarak öneminin ipuçlarını verir bize. Eliot'a göre muhafazakârlık projesi ancak parçalanmışlık, sapkınlık ve inançsızlığın hüküm sürdüğü bir devirde anlam kazanır. Dolayısıyla *muhafazakârlık* modern bir duruma işaret eder

---

* Ahlaki yaşamın ölçütü olarak duyguyu alan öğretilerin genel adı. Edebiyat terimi olarak Lessing'in etkisiyle J.J. Bode tarafından 1868'de kullanıldı. Duyguyu öne alan, bir edebiyat ürününde duyarlılığı ve duygusallığı ölçü sayan sanat anlayışını belirtir.

** Bu yazı Roger Scruton'un "Muhafazakâr Mürşit" başlıklı makalesinden düzenlenerek alınmıştır. Bkz. "T.S. Eliot as Conservative Mentor," *The Intercollegiate Review*, Fall 2003/Spring 2004, ss. 44-54.

¹ Prufrock. Prufrock'un Aşk Şarkısı (The Love Song of J. Alfred Prufrock) adlı şiirin kısaltılmış ve sık kullanılan adı.

² Kutsal Ağaç, Denemeler

ve bir çeşit *modernizm*'dir, etkili oluşunun sırrı buradadır. Eliot, aklı geçmişte takılı kalmış nostaljiyle – ki bu modern sentimentalizmin bir başka türüdür— bize modern dünyada ayakta kalmamızı sağlayacak cesaret ve vizyonu verecek olan hakiki gelenek arasında bir ayırım yapar.

*

The Idea of a Christian Society ve *Notes towards the Definition of Culture*³; Avrupa'nın o günkü halini yansıtan belirsizlik ve gerilimi yansıtır. Bunlar o günlerde yazdığı büyük şiiri Dört Kuartet'in yansıttığı vizyonu anlamaya yarayacak bir rehber niteliğindedir. *Dört Kuartet*, bir neslin yaşadığı ruhsal krizin esaslı bir anlatımıdır ve o nesle ümit aşılayan şiirdir. Bu eser, ruhun imkânlarını araştırır, imgelemi zaman dışına taşıyarak zaman ve tarihi tedavi etmeye çalışır. Valéry'nin *Cimetière marin*'i gibi lirik coşkusu olan dinsel bir eserdir aynı zamanda, fakat ondan çok daha derin bir felsefesi vardır.

Eliot'un yaşamı “modern hayat ve anlamı nedir?” sorusuyla başlar. Eserleri bu soruya verilmiş uzun, üzerine kafa yorulmuş ve içten cevaplardır. Bütün bu çalışmalar aynı zamanda onun İngiliz dilini yenilemesine, İngiliz nazım formlarını değiştirmesine ve edebiyata unutulmaz sözler bırakmasına hizmet etmiştir.

*

Bohemliği reddeden Eliot, ahlakiliği savunur. Burjuvazinin yaşam biçimiyle alay eder. Bu durum onu kıta Avrupası geleneğinin dışına itmiştir, oysa daha da ünlenebilirdi. Ona göre, sanatçının görevi, red ve inkâr değil, yüzleşme ve barışmadır. Ona göre sanatçı, bilinçli ve yüksek tonda, sıradanlıktan, sıradan deneyimden kaynaklanan huzursuzluğu geçmişten miras almıştır. Sanatını ciddiye alan bir sanatçının sesi aslında bütün insanlığın sesidir. Etrafındaki insanların yaşamlarına nüfuz eder, seküler yaşamın ruhsuzluğuyla başa çıkabilmeleri için onların yerine eşya ve olaylara bilinçle bakar. Kendisi de sanatçı kimliğinin dışında sıradan bir burjuvadır, en büyük ödülü, tıpkı azizlerin uğruna canlarını feda ettikleri insanlarla hiç tanınmadan yaşamaları gibi, onun sanatından hiç haberi olmayan insanlarla bir arada yaşamasıdır.

---

³ Kültür Üzerine Düşünceler

Eliot'ın politik düşüncelerinin kökenini anlamak için en çarpıcı ifadesini *Çorak Ülke*'de bulan modernizme gitmeliyiz. 20. yy.'ın başların İngiliz Edebiyatı örneklerini Thomas Hardy'de fazlasıyla bulacağımız ama artık hükmünü kaybetmiş bir yaşamı resmeden modernlik öncesi imgelemin ve soyutlanmış yalnız romantik şairlerin koşuk repertuvarının büyük ölçüde etkisi altındaydı. Fransız şiirinde Baudelaire ve takipçilerinin yaptığı büyük düşünce devrimi İngilizce'de henüz yapılamamıştı. Fransızlar eski sone formunu alıp onun pastoral ve dinsel içeriğini boşaltarak, içini modern şehrin imajlarıyla doldurmuşlardı. Böylece, yepyeni onulmaz bir halüsinasyon efekti yaratmışlar, modern insanın kendinden önce gelenlerle bağının nasıl koptuğunu göstermişlerdi. Eliot'ın Baudelaire'e hayranlığı, modern şehrin deneyimini tıpkı onun Paris için yaptığı gibi gerçeğe uygun şekilde Londra için yapma arzusundan kaynaklanıyordu. Eliot, Baudelaire'de ayrıca dinsel ürperişi kaybetmemiş modern şehirli karakteri beğeniyordu. "Baudelaire," der Eliot, "temelde vaktinden sonra doğmuş bir Hıristiyan, dünyaya geç gelmiş bir klasikçidir."

T.S. Eliot *The Sacred Wood*'da edebiyat dünyasının dikkatini 16. ve 17. yy. metafizik şairlerine, Elizabeth dönemi oyun yazarlarına – daha çok da Shakespeare sonrasına çekti. Shakespeare'in yalın dili, betimlenen şeyi iletirken ulaştığı duygu çeşitliliği, Eliot'ın kendisinin de karşı olduğu yapay duygusalıktan yani sentimentalizmden uzak oluşu onu etkilemişti. Ayrıca Dante hakkında kendisinin de sık sık kafasını meşgul eden şiir ile inanç arasındaki ilişki konusunda bir makale kaleme aldı. Acaba Dante'nin *İlahi Komedya*'sını ona ilham veren doktrine inanmaksızın zevk alarak okumak ne kadar mümkündü? Bu soru Eliot için birkaç açıdan önemliydi.

Eliot, tıpkı diğer çağdaşları James Joyce ve Ezra Pound gibi Dante'den etkilenmişti. Dante'nin adeta kristalize olmuş nazmı, konuşma dili rahatlığındaki üslubu ve derin din felsefesi Eliot'ın nazarında şiirin ideal bileşimini oluşturuyordu. Aynı zamanda, *İlahi Komedya*'nın teolojik vizyonunu büyük bir kaybetmişlik duygusuyla tersinden resmediyordu. Şiirlerinde kâh bir epigraf, kâh bir düşünce ışıması, hepsinden önemlisi o vizyonun dışında kalan bir modern dünya bakış açısı olarak Dante'nin sesi sürekli yankılandı. Nihayet, o da Dante'yle aynı vizyonu paylaştığını düşündüğü noktada, *Four Quartets*'in⁴ Modern İngiltere'yi anlatan

---

⁴ Dört Quartet

en iyi Dante taklidi, hatta taklitten de öte en başarılı uyarlama ve tercümesi olduğunu belirtti.

Eliot'ın Neo-romantik edebiyattan hazzetmemesi öylesine salt bir şikâyet ediş değildir. O, çağdaşlarının kullandığı artık pörsümüş şiirsel söylem ve coşkulu ritmi modern deneyimi yansıtamayacağını ve bunun ahlaki bir zaaf olduğunu düşünür. Deneyim, modern yaşam nasılsa ona göre yansıtılmalıdır. Bu zaaf ve yanılğı sadece edebiyatta değil diğer alanlarda da görülmektedir. Modern deneyimi olduğu gibi aktaracak olan yeni edebi imgelemi aramak kapsamlı bir araştırma gerektirir. Ancak, içinde bulunduğumuz modern durumla yüzleşerek böyle bir araştırmayı başlatabiliriz.

Eliot'ın seküler hümanizma ile sosyalist ve demokratik toplum tasavvurlarını kabul etmemesinin ardında neo-romantiklere karşı bu düşünceleri yatar. Hümanizm insanın temelde iyi olduğu mit'inden hareketle yanlış bir fikre saplanmıştı. İnsan sahtelikler dünyasında yaşamakta, eşyanın gerçek yüzünü görmekten özellikle kaçmaktadır. Bu ahlaksız sentimentalizm yüzünden insanlar klişelerle sadece deneyimlerini aktarmamakta, artık o klişelerle *hissetmektedirler*, ta ki bizzat kendi öz deneyimleriyle hakikate toslayana kadar. Eliot'ın daha sonra Mallarme'ye atıfla ifade ettiği gibi, modernist sanatçının ödevi, öncelikle dili ve söylemi yapaylık ve klişelerden temizlemek, senin ya da benim değil, "bizim" yani modern insanın gerçek deneyimini yansıtacak yeni kelime, imge, ritim ve formlar bulmaktır. Bizi buluşturan şey *şimdi ve burada* birlikte yaşadığımız tecrübedir.

*

Eliot'a göre kelimeler bilime rağmen değil bilim yüzünden kesinliğini yitirmiştir; sözcükler din yüzünden değil dinin özünün kaybolmasından, teknoloji eksikliğinden değil bizzat teknoloji yüzünden etkisini yitirmiştir. Modern dünyada bir kelimedenden bir dünya üretmiyoruz artık, aksine kelimeler gözümüzü perdeliyor ve dünyayı göremiyoruz. Kelimeler artık gerçek deneyimleri yansıtamıyor. Bir klişe oyununda Tanrıların terk ettiği bir boşluğu doldurmaya yarayan pullara benziyor kelimeler.

İşte bu yüzden modern düşünme biçimleri ortodoks geleneğe değil ifrat ve tefritle malül yanılığlara dayanıyor. Bu gözden geçirilmemiş ve üzerinde kafa yorulmamış bunalımımızın izahını yanlış yerde arıyoruz.

Yanılgılara sığınıyor, bunlardan medet umuyoruz. Asıl sorularımızın cevabını aramadan kolayca sarılıyoruz onlara.

Yararcılık, pragmatizm, davranışçılık gibi modern felsefelerde, “kelimelerin anlamlarını değiştirme gibi bir alışkanlıkları olduğunu ya da bir körebe oyununa mahkum edildiğini” görüyoruz. Eliot’a göre ne zaman hümanist aşırılık devreye girse, ne zaman biz insana Tanrı muamelesi yapsak, kelimelerimizin kendilerinden başka bir değerlendirme ölçütü kalmıyor.

*

Eliot bir demokraside yetişti. Amerikan demokrasisinin modern dünyaya bahsettiği toplumsal ruhla beslendi. Belki de bu yüzden nefretinden Amerika pek fazla payını almadı. Fakat duyarlılık açısından demokrat değildi. Eliot’a göre kültür, herkesin eşit derecede konuşma hakkının olduğu, sözcüklerin ulu orta ve özensizce sarfedilebildiği, sözün düşüğü, klişelerin hâkim olduğu demokratik süreçlere terkedilemezdi. *Şiir ve Eleştirinin İşlevi*’nde Eliot şöyle der:

“Entelektüel Aristokrasinin olmadığı, gücün kendini bütün bir halkın temsilcisi gören yozlaşmış bir sınıfın eline geçtiği, konuşmanın belli bir gruba hitap etme ya da kendisi söyleyip kendisi dinlemekten başka yolunun kalmadığı bir çağda, şairin yaşayacağı zorluk ve eleştirmene olan ihtiyaç artar.” ▽

Muhafazakâr Düşünce / Sanat